

УДК 347.453.6

СТРОК ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

Федорончук А.В., викладач
юридичного відділення
Івано-Франківський коледж

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Стаття присвячена визначенню особливостей строку договору прокату на підставі аналізу та співвідношення із конструкцією договору найму.

Ключові слова: *строк, невизначений строк, максимальний строк, поновлення договору, продовження договору.*

Статья посвящена определению особенностей срока договора проката на основании анализа и соотношения с конструкцией договора найма.

Ключевые слова: *срок, неопределенный срок, максимальный срок, возобновление договора, продление договора.*

Fedoronchuk A.V. TERM CONTRACT HIRE

The article is devoted to defining features of the contract hire on the analysis and design value of the contract of employment.

Key words: *time, indefinite period, maximum period, renovation contract, extension of the contract.*

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями проводилося чимало наукових досліджень, присвячених вивченню строків договору найму (оренди) й договору прокату. Проте залишилося поза увагою дослідників питання співвідношення вказаних договорів у цьому аспекті.

Ступінь розробленості проблеми. Строк договору найму (оренди) й договору прокату досліджували такі вчені, як Н.Д. Міловська, І.Р. Калаур, Н.А. Внуков, Г.И. Петрищева, А.П. Первушина, М.И. Брагинський, В.В. Витрянський, Н.А.Баринов та ін.

Зважаючи на наближеність юридичної природи договору найму (оренди) й договору прокату, **метою статті** є визначення особливостей строку договору прокату та розмежування вказаних договорів за цією ознакою.

Виклад основного матеріалу. Як правило, під час укладення більшості договорів найму (оренди) встановлюються чіткі часові межі здійснення суб'єктивних прав і виконання цивільних обов'язків. У таких договорах сторони самостійно визначають строк укладення договору. Проте ст. 763 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачає випадок, коли договір найму може вважатись укладеним на невизначений строк. У такому разі можна говорити про те, що строк договору найму не можна зарахувати до істотних умов цього договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 787 ЦК України, за договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність із передавання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві в користування за плату на певний строк [1]. На відміну від загальних положень про найм (оренду), договір прокату не може мати характер безстрокового зобов'язання. Для договору прокату строк є істотною умовою, а тому він має бути чітко визначеним у договорі [2, с. 194–195]. З цього приводу ще радянські вчені зазначали, що побутовий прокат належить до катего-

рії таких договорів майнового найму, у яких обов'язково повинен бути вказаний строк користування майном [3, с. 42]. З іншого боку, у ЦК України не закріплено максимального строку, на який може бути укладено договір прокату. Хоча, наприклад, у ч. 1 ст. 627 ЦК РФ, зазначено, що договір прокату укладається на строк до одного року [4, с. 223].

У раніше чинному законодавстві (ч. 1 ст. 275 ЦК УРСР) існувало правило, згідно з яким строк договору побутового прокату не повинен перевищувати строків, установлених відповідними типовими договорами [5]. Незважаючи на те що ч. 3 ст. 273 ЦК УРСР передбачала можливість затвердження Радою Міністрів Української РСР по окремих видах побутового прокату типових договорів побутового прокату, такі типові договори в УРСР так і не були прийняті. Але максимальний строк побутового прокату, як правило, обмежувався одним роком.

На сьогодні на території України діє Порядок надання в тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку. У вказаному спеціальному нормативно-правовому акті законодавець також не визначає максимального строку договору прокату, а пропонує кардинально протилежний підхід до вирішення цього питання. Так, відповідно до п. 2.6. Порядку, видавання предметів прокату наймачам проводиться за погодженням сторін на будь-який термін, крім випадків, обумовлених у пунктах 2.3; 2.4; 2.5 Порядку.

Відповідно до п. 2.3. Порядку, пункти прокату, розміщені в місцях масового відпочинку, видають предмети прокатного фонду на погодинний, разовий (у межах доби) термін. Громадянам, які відпочивають у санаторіях, будинках відпочинку, предмети прокату видаються на термін їх перебування в цих установах (п. 2.4. Порядку). Наймачам, котрі мають у паспорті відмітку про тимчасову прописку, предмети прокату видаються на термін, що

не перевищує терміну прописки. Особам, які перебувають у відрядженні, предмети прокату можуть видаватися на термін, який не перевищує строку відрядження (п. 2.5. Порядку) [6].

На нашу думку, такий підхід є більш прийнятним, оскільки навіщо обмежувати строк укладення договору прокату максимальним строком. Адже після закінчення максимального строку договір припиняється, а тому сторони будуть змушені повторно проходити процедуру укладення договору, якщо матимуть бажання продовжити строк договору. Отже, закріплення в законодавстві максимального строку укладення договору прокату вбачається недоцільним, сторони повинні мати право самостійно визначати строк користування предметом прокату й, відповідно, час повернення речі наймодавцю, крім випадків, які є обов'язковими згідно з чинним законодавством.

Варто також зазначити, що строк укладення договору прокату залежить від особливостей предмета, який передається в тимчасове користування. Такий взаємозв'язок є очевидним, адже існують, наприклад, предмети, такі як холодильники, пральні машини, клавішні музичні інструменти, що надаються, як правило, на досить тривалий термін (від одного місяця й на один, два і навіть більше років). З іншого боку, предметом договору прокату можуть бути транспортні засоби чи одяг, що, зазвичай, передаються в користування на строк не менше ніж три години й не більше ніж на один місяць. Досить часто на практиці договір прокату укладається на строк, що не перевищує однієї години, наприклад узяття на прокат роликів для катання на 30 хв., узяття на прокат зброї в тирі для стрільби протягом 15 хв.

Поділ строків договору прокату, залежно від особливостей предмета, який надається в користування, є досить умовним, а тому може бути збільшеним або зменшеним за згодою сторін, крім випадків, передбачених законодавством.

Проаналізувавши вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що строки, на які укладається договір прокату, можуть бути різноманітними: від 15 хв., однієї години [6] і навіть кілька років, адже закон цього не забороняє.

Як ми вже зазначали, договір прокату є одним із різновидів договорів найму (оренди), а тому для врегулювання відносин, що виникають із договору прокату, повинні застосовуватись загальні положення про найм (оренду), якими, зокрема, передбачена можливість укладення договору найму (оренди) на невизначений строк, а також переважне право наймача на укладення договору найму (оренди) на новий строк. З огляду на зазначене, існує необхідність в обґрунтуванні доцільності застосування вказаних положень законодавства для врегулювання відносин прокату.

У ч. 2 ст. 627 ЦК РФ зазначено, що правила про поновлення договору оренди на невизначений строк і про переважне право наймача на поновлення договору оренди (ст. 621) до договору прокату не застосовують-

ся [4, с. 223]. Особливості формулювання вказаної норми зумовлені встановленням на законодавчому рівні максимального строку для договору прокату й визнання договору прокату публічним договором. Аналогічного застереження ЦК України не містить. Незважаючи на те що договір прокату не може бути укладеним на невизначений строк, залишається відкритим питання щодо можливості застосування до договору прокату положень ст. 777 ЦК України.

За договором найму в наймача є переважні права. Переважність права реалізується завдяки обов'язку наймодавця насамперед надати таке право наймачеві в разі наявності його бажання. Відповідно до ч. 1 ст. 777 ЦК України, наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, після спливу строку договору має переважне право перед іншими особами на укладення договору найму на новий строк.

Аналізуючи відповідні положення українського законодавства, Н.Д. Міловська вказує, що до зобов'язань, які виникають із договору прокату, не застосовуються передбачені загальними положеннями про найм (оренду) правила про укладення договору найму (оренди) на невизначений строк і про переважне право наймача на укладення договору найму (оренди) на новий строк. Це викликано його публічним характером, наймодавцем у ньому може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності, що в сукупності відіграє роль «бар'єра» для переважних прав [8, с. 98]. Такий підхід не викликає сумнівів, тому що, по-перше, відповідно до положень про публічний договір, умови такого договору встановлюються однаковими для всіх споживачів, по-друге, підприємець не має права надавати переваги одному споживачеві перед іншим щодо укладення публічного договору.

Ми також підтримуємо цю точку зору й вважаємо, що переважне право наймача щодо укладення договору найму на новий строк не може поширюватися на відносини прокату. На нашу думку, якщо наймач хоче укласти договір прокату на новий строк, він повинен до моменту закінчення строку договору повідомити про це наймодавця. Зрозуміло, що таке повідомлення не матиме жодних юридичних наслідків. Для наймодавця не має значення, хто буде наступним наймачем. Наймодавець не зобов'язаний погоджуватись на вимогу (прохання) наймача щодо продовження терміну користування річчю навіть у тому разі, коли наймач належно виконує свої обов'язки. Якщо ж наймодавець і наймач дійдуть згоди про продовження терміну прокату, матиме місце не укладення договору прокату на новий строк шляхом реалізації переважних прав наймача, а укладення договору на загальних підставах.

На відміну від ст. 777 ЦК України, норма ст. 764 ЦК України передбачає можливість автоматичної пролонгації договору найму в разі відсутності заперечень як зі сторони наймодавця, так і зі сторони наймача. Згідно з цією статтею, бажання наймача продовжувати відносини найму висловлюється конклюдентними діями – шляхом продовження

користування майном після закінчення строку договору найму. Що стосується наймодавця, то підставою для продовження відносин найму є його мовчазна згода, яка виражається у відсутності заперечень і вимог до наймача повернути орендоване майно протягом одного місяця після закінчення строку договору найму. У цьому випадку договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

На практиці норма ст. 764 ЦК України досить часто застосовується судами для врегулювання відносин прокату [9], на противагу цьому, існують судові рішення, у яких суд використовує таке поняття, як «продовження договору». Так, під час розгляду справи про стягнення заборгованості за договором оренди-прокату автотранспортного засобу в судовому засіданні встановлено, що 16.06.2010 р. позивач і відповідач уклали договір № 433 оренди-прокату автотранспортного засобу. Строк договору, згідно з п. 1.5 указанного договору, – 5 діб. Суд спростовує доводи позивача та його представника, що вказаний договір триває, на тих підставах, що позивач не надав доказів, які підтверджували б продовження договору (додаткова угода тощо). Отже, суд дійшов висновку, що договір не продовжувався. У зв'язку з тим що в договорі є виправлення щодо періоду дії цього договору, суд може встановити чіткий проміжок часу дії договору, а саме: початок дії договору 16.06.2010 р. 11.00 годин по 21.06.2010 р., виходячи із п. 1.5 договору, у якому вказано, що договір діє 5 діб. Суд також бере до уваги, що позивачем не надано суду актів прийому-передачі спірного транспортного засобу (або інших доказів), з метою встановлення терміну дії договору більше ніж 5 діб, тому суд дійшов висновку, що договір діяв саме 5 діб [10].

Аналізуючи ст. 764 ЦК України, варто розмежувати поняття «поновлення договору» та «продовження договору». Під поновленням договору потрібно розуміти поновлення дії договору на строк, на який раніше він був укладений, яке відбувається автоматично за відсутності заперечень сторін. На відміну від поновлення, договір прокату за згодою сторін може продовжуватись на будь-який строк, але за умови, що в договорі до закінчення строку його дії будуть унесені відповідні зміни (доповнення). Можливість продовження договору прокату передбачена в абзаці 2 п. 2.6 Порядку, відповідно до якого за згодою сторін користування предметом прокату може бути продовжене на новий термін шляхом унесення змін (доповнень) до договору прокату.

На нашу думку, бажання наймача поновлювати відносини прокату не може бути виражене конклюдентними діями – шляхом продовження користування річчю після закінчення строку договору прокату, у свою чергу, бажання наймодавця на продовження відносин прокату не може бути виражене через мовчазну згоду (відсутність заперечень і вимог до наймача повернути орендоване майно протягом одного місяця після закінчення строку договору прокату). Зазначене підтвер-

джується тим, що договір прокату в будь-якому випадку є строковим цивільно-правовим договором, де строк є обов'язковою умовою його дійсності, а тому в разі його припинення наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві річ, якщо цей обов'язок не буде виконаний, виникатиме порушення договір-ного зобов'язання.

З огляду на вищевикладене, ми вважаємо, що користування річчю понад установлений договором строк може бути здійснене лише завдяки механізму продовження договору.

Цієї самої позиції дотримуються пункти прокату. Так, наприклад, відповідно до умов пункту прокату «Поиграйка», за бажанням орендар може продовжити договір прокату, повідомивши орендодавцю про це не менше ніж за 7 днів до закінчення терміну оренди. Якщо протягом доби після завершення договору прокату орендар не повернув узятий товар або не продовжив договір прокату, орендодавець має право визнати орендаря таким, який порушив договір прокату [11]. Згідно з умовами прокату магазину «Карапуз», після закінчення заявленого терміну прокату клієнт у телефонному режимі повинен повідомити менеджерів прокату про свій намір продовжити або повернути товар [12]. Відповідно до умов прокату прокатної мережі «Авто-драйв», тариф за добу стягується із розрахунку передачі ТЗ у користування клієнту на 24 години. Якщо продовження прокату не обумовлено наперед і клієнт перевищив час прокату на 1 годину, то плата за прокат стягується за наступну добу в повному розмірі. У випадку необхідності продовжити прокат на кілька годин наймач зобов'язаний попередити про зміни щодо прокату за 6 годин до закінчення терміну прокату. У цьому разі можлива погодинна оплата [13].

Незважаючи на те що в Порядку передбачена можливість продовження строку договору прокату, залишається не визначеним порядок її реалізації.

Розглядаючи питання, що стосуються продовження строку договору прокату, російський учений Н.А. Внуков пропонує доповнити ст. 627 ЦК РФ ч. 4, виклавши її в такій редакції: «Якщо інше не передбачено законом або договором, наймач має право продовжити договір прокату, повідомивши про це наймодавця будь-яким доступним способом не менш ніж за три дні до моменту припинення терміну дії договору» [11, с. 37].

На практиці пункти прокату дотримуються тієї самої позиції, зазначаючи, що у випадку, коли клієнт бажає продовжити договір прокату, він повинен не менше ніж за 3 дні до закінчення договору повідомити менеджерів пункту про свій намір [12].

На нашу думку, установлення в цьому випадку будь-якого терміну повідомлення наймодавця не може бути вмотивованим, а тому більш доречним убачається застосування такого універсального правила: «Наймач, який має намір користуватись річчю понад установлений договором строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця до спливу строку договору прокату у строк, установлений договором, а якщо він не встановлений дого-

вором, у розумний строк». Варто наголосити, що такий підхід до вирішення цього питання відображатиме особливості договору прокату та стимулюватиме наймача до належного виконання зобов'язання.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, ми пропонуємо доповнити параграф 2 глави 58 ЦК України статтею, яка називатиметься «Строк договору прокату», виклавши її в такій редакції:

«1. Договір прокату укладається на строк, установлений договором, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами.

2. Наймач, який має намір користуватись річчю понад установлений договором строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця до спливу строку договору прокату у строк, установлений договором, а якщо він не встановлений договором, у розумний строк».

На нашу думку, у цій статті недоречно значати про те, що правила про укладення договору найму (оренди) на невизначений строк (ч. 2 ст. 763 ЦК України), правила про поновлення договору найму (ст. 764 ЦК України) й переважне право наймача на укладення договору найму (оренди) на новий строк (ч. 1 ст. 777 ЦК України) до договору прокату не застосовуються, оскільки є інші норми загальних положень про найм (оренду), які не можуть поширюватись на відносини прокату через особливості останніх. З огляду на зазначене, було б доцільно параграф 2 глави 58 ЦК України доповнити нормою, яка роз'яснювала б, які статті параграфу 1 глави 58 ЦК України можуть визначати порядок надання речей на умовах прокату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (у редакції від 11.02.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Федорончук А.В. Істотні умови договору прокату / А.В. Федорончук // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. ст. за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 10 квітня 2014 р.) / Мін-во аграрної політики та прод-ва України ; Жит. нац. агроекологічний ун-т. – Ж. : ЖНАЕУ, 2014. – С. 193–195.
3. Петрищева Г.И. Правовые вопросы бытового проката / Г.И. Петрищева // Правоведение. – 1963. – № 2. – С. 40–50.
4. Гражданский кодекс Российской Федерации. Части первая, вторая, третья и четвертая: текст с изм. и доп. на 25 июня 2012 г. – М. : Эксмо, 2012. – 672 с.

5. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 р. № 1540-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/para01096#o1096>.

6. Про затвердження Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку : Наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 16.12.1999 р. № 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0025-00>.

7. Правила прокату велосипедів, лиж, туристичного спорядження магазину «Робінзон» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.robinzon-ua.com.ua/ukr/prokat/pravyula_prokatu/;

Умови прокату туристичного агентства «Калейдоскоп» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rentabike.cv.ua/cini>.

8. Міловська Н.Д. Цивільно-правове регулювання строків у договорі прокату / Н.Д. Міловська // Приватне право і підприємство : збірник наукових праць. – Вип. 12. – К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2013. – 196 с.

9. Рішення Тиврівського районного суду Вінницької області від 27 вересня 2011 року по справі №2-687/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21037312>;

Рішення Замостянського районного суду м. Вінниці від 15 березня 2010 року по справі № 2-361-2010 рік // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8512052>;

Рішення Охтирського міськрайсуду Сумської області від 17 серпня 2010 року по справі № 2-1755 2010 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10799922>.

10. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 08 червня 2011 року по справі №2-1496/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16292808>;

Рішення Подільського районного суду міста Києва від 22 березня 2013 року по справі № 758/233/13-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32839198>.

11. Правила прокату магазину «Поиграйка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xn7sbab13ajic6ahdiig9a.te.ua/znuzku.html>.

12. Умови прокату магазину «Карапуз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://karapuz.te.ua/umovy-prokatu>.

13. Правила прокату прокатної мережі «Авто-драйв» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.autodrive.ua/prokat-avto/umovi/>.

14. Внуков Н.А. К вопросу о правовом регулировании договора проката / Н.А. Внуков // Гражданское право. – 2009. – № 2. – С. 34–37.

15. Правила прокату центру прокату «Луцькпрокат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutskprokat.in.ua/pravila-prokatu/>.